

B l a n k a S t e h l í k o v á

Öt év Adolf Born nélkül

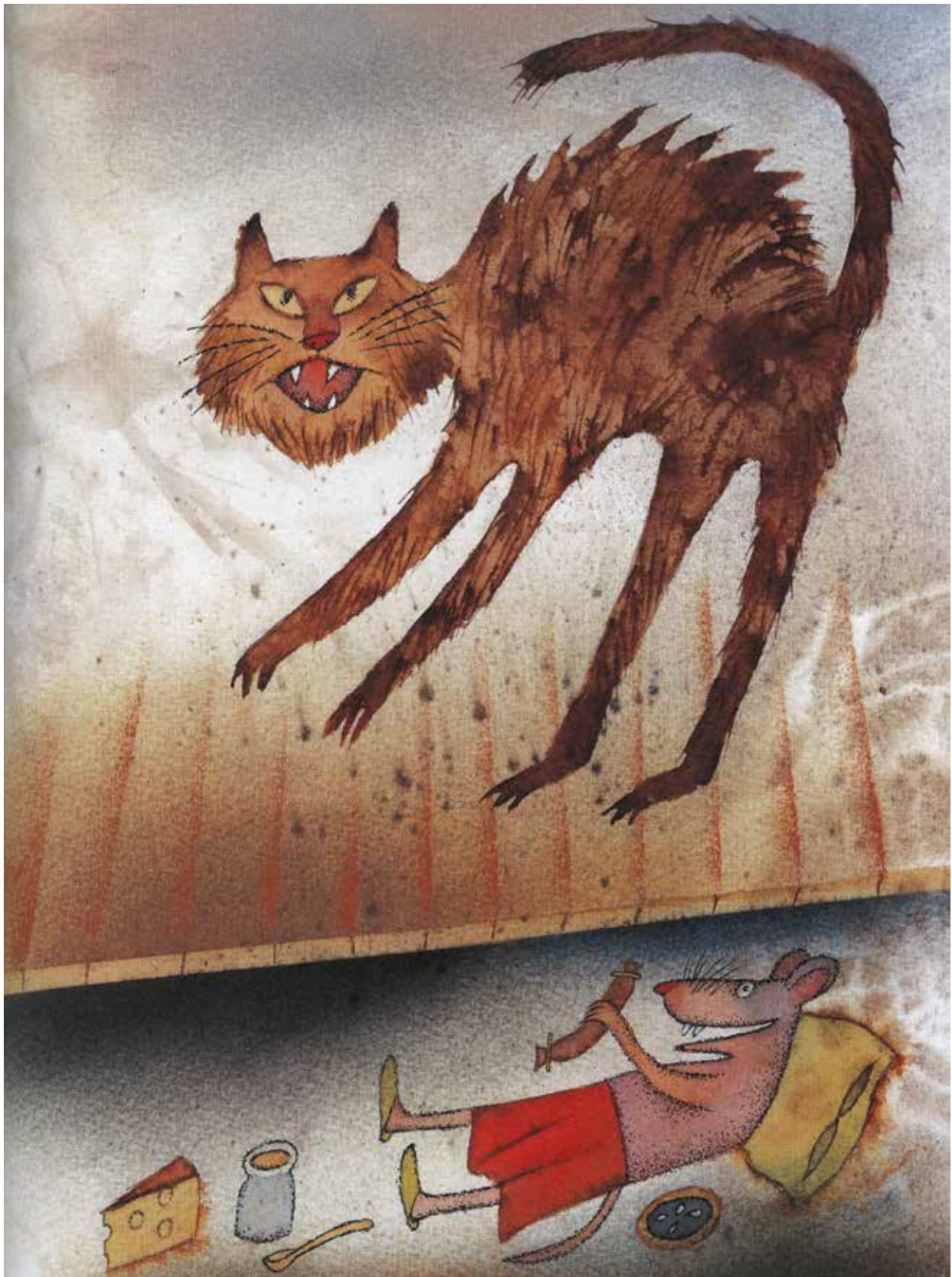
Szombat este, 2016. május 21-én letette ecsetjét, és a rákövetkező éjszaka átvitte őt az öröklét küszöbén. Ilyen váratlanul halt meg 86. életévében Adolf Born. A Cseh Köztársaságban ő volt a legismertebb élő képzőművész. Ismerte őt minden generáció, és talán valamennyi társadalmi réteg. Nézőire, olvasóira alkotás közben is gondolt. Tekintettel volt rájuk. Műveinek megértéséhez sosem volt szükség bonyolult magyarázatokra, sem kiegészítő kommentárookra. Ugyanakkor sosem járult hozzá, hogy munkáit kommersz célokra használják fel.

Tehetségének, megfigyelőképességének, fantáziájának, játékosságának, fáradhatatlan lendületének és munkabíró képességének köszönhetően Adolf Born rendkívül nagy visszhangra talált – köszönhető ez annak is, hogy hatvan éven át kezdeményezte legtevékenykedett számos műfajban. Foglalkozott

rajzzal, karikatúrával, humoros rajzzal, grafikával, illusztrációval, rajz- és bábfilmel, díszlettervezéssel, végül plasztikával is. Volt néhány műfaj, amelyet váratlanul otthagytott, mint például a karikatúrát, és humoros rajzra váltotta. Amikor 1974-ben Montrealban Humorkirályvá kiáltották ki, meglepő módon nem foglalkozott vele többet. Helyette addigi „komoly” absztrakt grafikáit gazdagította. Vidám rajzokat elsősorban gyerekkönyv illusztráció, illetve művészi animációs filmek formájában készített, amelyekben František Doubraván kívül részt vett kollégája és életreszóló barátja, a nagy mesélő, Miloš Macourek is. Gondoljunk csak a máig népszerű Mach és Šebestovára, vagy Žofkára, az állatkerti kismajomra. A bábfilm révén jutott el Born az utóbbi években készített polikróm plasztikáig és tárgyakig. Végül több, mint 400 könyv illusztrálásának köszönhetően

Ezópusz mesék, A tücsök és a hangya

Ezópusz mesék, A macska és a két egér

jelen volt az irodalom területén is. Ott is széles spektrumban: az életről, a világról és a művészetről elmélkedő könyvecskétől, amely a sokatmondó *Népeimhez (Mým národům)* címmel jelent meg,

egészen a *Nagy macskarablás (Velká kočičí loupež)* című gyerekkrimiig.

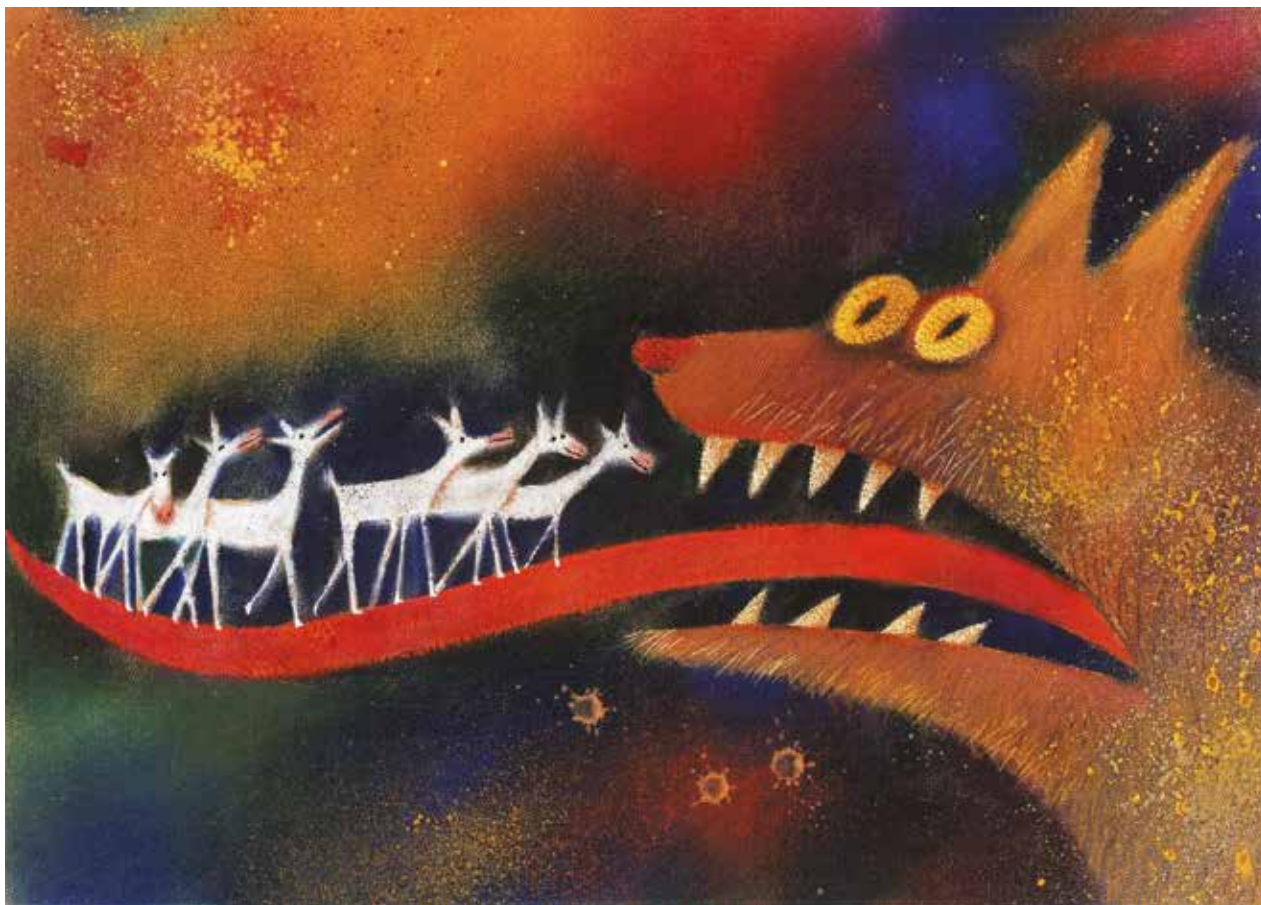
Adolf Born népszerű volt gazdagon árnyalt, sokrétű humora miatt is, amely kezdetben eszköztelenül

Hector, a tomboló oroszlán

Testvéri kapcsolat / 1992

A Grimm-testvérek meséi / 2004

reagált a valóságra, később filozófikussá vált, az élesen satirikus karikatúrától a mérsékelt és megértőbb szemléletig vagy a többértelmű groteszkig. Humorát sokszor az adta, hogy reális témáját a művész olyan elképzeléssel kapcsolta össze, amellyel a pillanatnyi helyzetet tágabb időintervallumba emelte, így adva neki általánosabb jelentést. Nem egyszer nyúlt az allegorikus mese művészetéhez. Máskor a reális helyzetnek történelmi mélységű teret adott. Hogy kifejezőbb legyen korunk világáról alkotott véleménye, más élet- és korstílusokkal konfrontálta. Vonzotta a németalföldi festők életszemlélete, Pieter Bruegheltől a 17. századi zsánerfestőkig, foglalkoztatta a titokzatos Kelet, elbűvölte a Földközi-tenger, elsősorban a görög falvak és kisvárosok archaikus életmódja. Különös gyöngédség fűzte II. Rudolf korához, és talán még gyöngédebb érzelmekkel viseltetett az osztrák császári tisztí egyenruhák és szecsesziós női kalapok iránt. Munkája során felhasználta történelmi és kultúrtörténeti ismereteit, utazási- és olvasmányélményeit. Nem hátrált meg a művészet határát jelentő műfajok, a legszerényebb fametszet naptár, a festett képeslap vagy a pompásan keretezett kortárs fotók készítése elől sem.

A humorhoz hasonlóan Born képzőművészeti tevékenységének valamennyi műfaját sokáig végigkísérte a rajz: ceruzával, tollal, ecsettel, papírra, litográfiai kőlapra vagy fémlemezre. Rajzolt magának, folyóirat

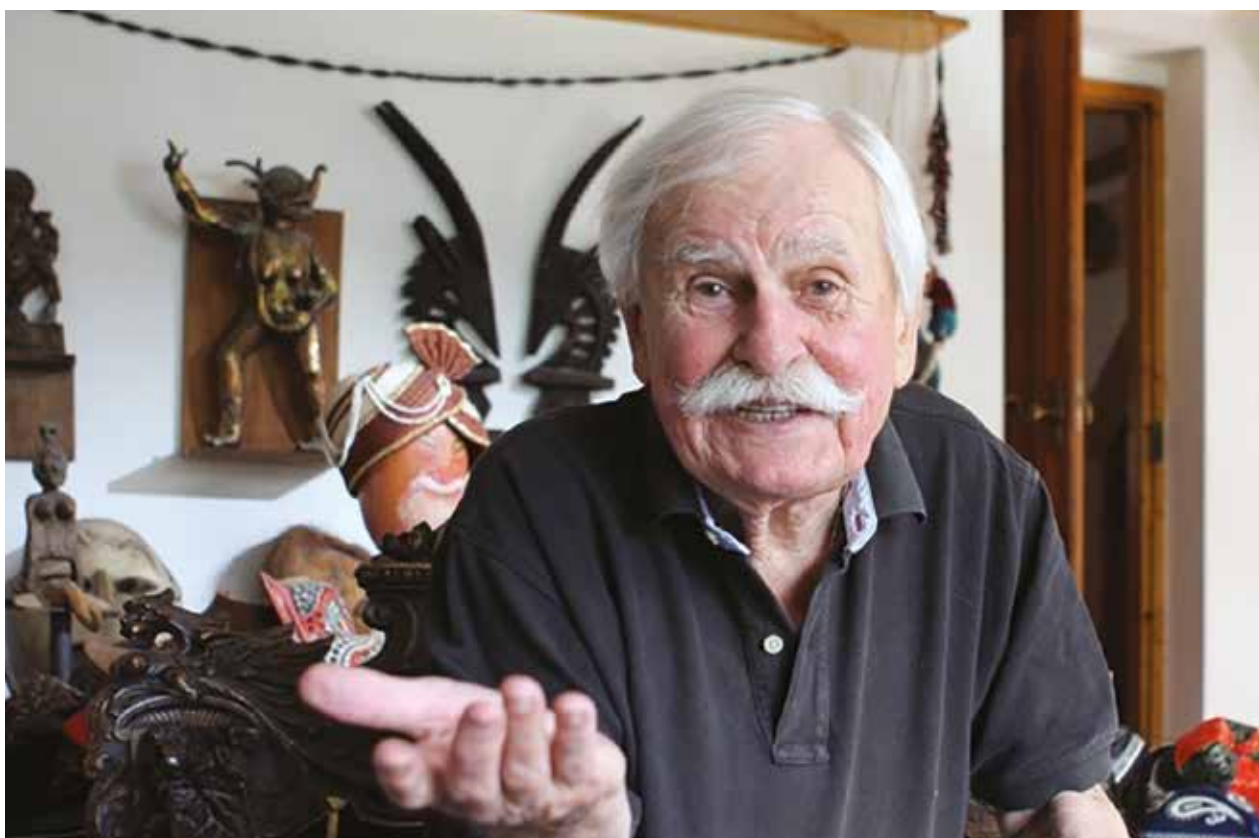
vagy könyv számára, rajzolt színpad- és animációs film terveket. A humorhoz hasonlóan a rajzolás is átalakult. Az évek során hozzátársult a színek kedvelése, ami azután sokszor helyettesítette is a rajzot. Gyarapodtak a kifejezetten színes pasztell sorozatok, tapiserie tervek, és a már említett polikróm pasztellkák.

Ha a rajz a történet, a mozgás és a túlzás eszköze volt, a színek a hangulatot fejezték ki. A vidám édenkertek mellett, ahol emberek és állatok szeretetben éltek együtt, Patkányirtóit, Hipnotizőreit, éjszakai velencei karneváljeleneteit vagy az Ekumen küldöttét (*A Sötétség balkeze / The Left Hand of Darkness*) Adolf Born úgy tudta összehangolni, hogy titokzatos, egyenesen sötét felületre helyezte őket. Hát még azokban a könyvillusztrációiban, amelyekben a komor, sőt, egyenesen hátborzongató hangulat magától kínálkozik, mint például E. A. Poe: *Artur Gordon Pym* elbeszélésében vagy Artur Conan Doyle: *A sátán kutyájában*, illetve a 19. századi cseh klasszikus, Karel Jaromír Erben balladaskötetében, a *Bokrétában* (Kytice).

Rejtély marad számunkra, hogyan sikerülhetett Adolf Bornnak hatalmas témagazdagsága és kifejezőeszközeinek változatossága mellett kézjegyét mégis mindig biztonsággal felismerhetővé tennie. Talán úgy, hogy tapasztalataiból, élményeiből, elképzeléseiből és álmaiból létrehozta saját, mással össze nem téveszthető világát.

Illusztráció Ch. Morgenstern verséhez / 2009

Adolf Born képzőművész

Balázs Andrea fordítása
Képek forrása: Adolf Born, autobornografia, Slovart kiadó-
Prága, 2010 és a Les Contes de Grimm, Gründ kiadó-Párizs 1986